

7, Ontogeneze psychiky – podstata, činitelé ontogeneze, zákonitosti vývoje, vývojová stadia, uzlové body ve vývoji jedince, odvětví ontogenetické psychologie. Struktura vztahů v sociální skupině – pozice, status, sociální role.

Vývojová (ontogenetická) psychologie – zabývá se vývojem psychiky od početí do smrti

Vývoj = řada kvantitativních a kvalitativních změn, které probíhají v určitém čase a prostoru (např. vývoj řeči, vývoj soc. vztahů)

Cílem vývoje: • **SOCIALIZACE** – začlenění jedince do společnosti

• **INDIVIDUALIZACE** – člověk se stává jedinečnou a neopakovatelnou bytostí neboli individualitou

Činitelé psychologického vývoje:

1) Endogenní

- **Biologické** – vrozené dispozice (genetická výbava) / endokrinní soustava / vliv růstu organismu a zrání
- **Vlastní aktivita** – sebevýchova, autoregulace

2) Exogenní

- **Vliv prostředí** – přírodní / kulturní / sociální (nejdůležitějším činitelem je rodina)
- **Výchova**

Zákonitosti vývoje:

– **Nepřetržitost vývoje** – vývoj probíhá od početí po celý život

– **Vývoj ve stádiích (periodizace)** – vývoj rozdělujeme do jednotlivých fází, žádnou z fází nelze vynechat, lze jen přechod částečně urychlit

– **Nerovnoměrnost tempa** – vývoj neprobíhá rovnoměrně rychle po celý život, ale střídají se období klidu a akcelerace (tzv. vývoj ve skocích)

– **Vývoj od jednoduchého ke složitému**

– **Nevratnost**

– **Individuálnost** – každý se nevyvíjí stejně rychle, tempo vývoje je individuální

– **Harmoničnost** – jednota tělesného a duševního vývoje, rozvoj ve všech oblastech psychiky

Periodizace vývoje:

• Početí → evoluční fáze → stabilizační fáze → involuční fáze → smrt

Vývojová stadia:

1) Evoluční fáze

- a) **Prenatální období** – od početí do porodu (280 dní, 40 týdnů, 9 kalendářních a 10 lunárních měsíců)
- b) **Perinatální období** – období porodu
- c) **Novorozenecké období** – od narození do 28. dne života
- d) **Kojenecké období** – od 29. dne života do 1 roku
- e) **Období batolete** – od 1 roku do 3 let
- f) **Předškolní věk** – od 3 do 6 let (do nástupu do školy)
- g) **Mladší a střední školní věk** – od nástupu do školy do 11-12 let
- h) **Pubescence (puberta)** – od 11 do 15 let (fáze prepuberty: dívky 11-13 let, chlapci o 2 roky později / fáze vlastní puberty: 13-15 let)
- ch) **Adolescence** – od 15 do 18 (26) let (do osamostatnění se od rodičů)

2) Stabilizační fáze (dospělost)

- a) **Mladší dospělost** – od 18 (26) let do 35 let (začátek není přesně ohraničen, nastává, když se člověk osamostatní, není psychicky ani sociálně závislý na rodičích)
- b) **Střední dospělost** – od 35 do 50 let
- c) **Pozdní dospělost (presenium)** – od 50 do 60 let

3) Involuční fáze (stáří)

- a) **Senium** – od 60 do 75 let
- b) **Kmetství** – od 75 do 90 let
- c) **Patriarchium** – nad 90 let

Uzlové body ve vývoji jedince:

= Významná období pro další vývoj

• Početí	• Puberta
• Narození	• Přechod adolescence-dospělost (osamostatnění)
• 3 roky	• Dospělost (výběr partnera, rodičovství)
• 6 let (nástup do školy)	• Stáří (odchod do důchodu)

Odvětví ontogenetické psychologie:

- Pedopsychologie – psychologie dítěte
 - Adulopsychologie – psychologie dospělých
 - Gerontopsychologie – psychologie stárnutí a stáří
-

Struktura vztahů v sociální skupině

SOCIÁLNÍ POZICE

- Místo, které jedinec zaujímá ve struktuře soc. skupiny a které označuje jeho funkci
- **Subjektivní soc. pozice** (jedinec se tam staví sám na základě vlastního úsudku) x **objektivní soc. pozice** (jedinec tuto pozici zaujímá na základě hodnocení celé skupiny)
- Např. postavení v zaměstnání – úředník x dělník, ředitel x sekretářka, lékař x sestra
s ohledem na společenskou prestiž – profesor x vrátný, prezident x bezdomovec
postavení v rodině – otec x matka x syn x dcera x tchýně
- Pozice ve skupině jsou často dané, jsou stupňovité (hierarchicky uspořádané)
- **Faktory ovlivňující pozici jedince ve skupině:** věk, pohlaví, vzdělání, osobnostní vlastnosti, výsledky při výkonu, zkušenosti, přitažlivost,...
- Čím vyšší pozici jedinec zastává, tím má větší prestiž, moc, ale i zodpovědnost
- **Pozice ve skupině z hlediska moci a prestiže:**
 - 1) Vůdce (formální x neformální)
 - 2) Pomocníci vůdce (aktivní členové soc. skupiny)
 - 3) Podřízení členové (ochotně spolupracující)
 - 4) Pasivní členové
 - 5) Okrajoví členové
- **Pozice ve skupině z hlediska přitažlivosti:**
 - 1) Populární osoby
 - 2) Oblíbené osoby
 - 3) Akceptované osoby (má nějaké negativní vlastnosti, ale beru ho)
 - 4) Trpěné osoby (mám proti němu výhrady, ale do skupiny prostě patří)
 - 5) Osoby stojící mimo skupinu (z různých důvodů, ale i z vlastní vůle)
- **Pozice ve skupině podle způsobu prosazování se jedince:**
 - 1) Dobře se prosazující
 - 2) Přehlížené osoby (chtějí, ale neumějí zaujmout skupinu)
 - 3) Odmítané osoby (chtějí, ale nejsou žádoucí)
 - 4) Osamělé osoby (chtějí, neumějí a nejsou žádoucí)
 - 5) Izolované osoby (nechtějí nebo z nějakého důvodu nemohou)

SOCIÁLNÍ ROLE

- Předpis chování, které je od jedince v určité pozici očekáváno
- Určitou představu o tom, jak se chovat v určité roli získá jedinec během socializace
- Představy o chování v určité roli se můžou (někdy i velmi radikálně) lišit → **individuální pojetí role** (např. každá žena/muž má jinou představu o roli matky/otce, každý student má jinou představu o roli studenta...)
- Jedinec je členem více soc. skupin a zastává tak více soc. rolí (více rolí může dokonce zastávat v rámci jedné skupiny)
- Jednotlivé role nemají pro jedince stejnou váhu
- Vztah jedince k roli může zahrnovat širokou škálu možností: **úplné ztotožnění s rolí** x **odstup od role** x **úplné odmítnutí role**

SOCIÁLNÍ STATUS

- Synonymum pro **prestiž**
 - Postavení jedince v soc. skupině je spojené s prestiží (např. princezna x prostá dívka, ředitel firmy x dělník)
 - **Vrozený** – daný pohlavím, rasou, místem narození, statusem rodičů,...
 - **Získaný** – díky vlastnímu úsilí
 - **Připsaný** – daný věkem (např. adolescent, důchodce)
-